

शासकीय जाहिरात वितरण धोरणात सुधारणा
करण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग
शासन निर्णय क्र.जाहिरात २००९/प्र.क्र.१३७/का-३४
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक - ३१ ऑगस्ट, २००९

- वाचा -
- १) शासन निर्णय सा.प्र.वि.क्र.पीयुबी १०००/प्र.क्र.७३/२०००/३४, दि. १ मे, २००१
  - २) शासन शुध्दीपत्रक सा.प्र.वि.क्र.पीयुबी १०००/प्र.क्र.७३/२०००/३४, दि. ८ ऑगस्ट, २००१
  - ३) शासन निर्णय सा.प्र.वि.क्र.पीयुबी १०००/प्र.क्र.७३/२०००/३४, दि. १९/१२/ २००१
  - ४) शासन निर्णय सा.प्र.वि. क्र.पीयुबी १०००/प्र.क्र.७३/२०००/३४, दि. ७ मे, २००२
  - ५) शासन निर्णय सा.प्र.वि. क्र.पीयुबी २००५/३००/प्र.क्र.५०/३४, दि. १ जून, २००५
  - ६) शासन निर्णय सा.प्र.वि.क्र.जाहिरात २००८/३७४/प्र.क्र.३२/३४, दि. ६ मे, २००८

शासन निर्णय

महाराष्ट्र शासनमार्फत वृत्तपत्रांना / नियतकालीकांना देण्यात येणा-या वर्गीकृत व दर्शनी जाहिरातीचे धोरण तत्कालीन राज्यमंत्री यांचे अध्यक्षतेखालील समितीने केलेल्या शिफारशीच्या अनुषंगाने वर नमूद केलेल्या दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयान्वये प्रसृत करण्यात आले आहे. दिनांक १ मे, २००१ नंतर वृत्तपत्र क्षेत्रात झालेले परिवर्तन वृत्तपत्र कागद, शाई व इतर पूरक सामग्रीच्या दरामध्ये झालेली वाढ, अत्याधुनिक माहिती तंत्रज्ञानामुळे वृत्तपत्र क्षेत्रात झपाटयाने झालेला बदल या बाबी विचारात घेऊन सन २००१ मध्ये निश्चित केलेल्या शासकीय जाहिरात वितरण धोरणात काही बाबींमध्ये बदल करण्याची आवश्यकता दिसून आल्यामुळे दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयान्वये प्रसृत केलेल्या व वेळोवेळी सुधारित केलेल्या शासकीय जाहिरात वितरण धोरणाचे पुनर्विलोकन करून आवश्यक त्या ठिकाणी पुन्हा सुधारणा सुचविणेकरिता मा.राज्यमंत्री (मा.व.ज.) यांच्या अध्यक्षतेखाली दिनांक ६ मे, २००८ च्या शासन निर्णयान्वये समिती स्थापन करण्यात आली होती. सदर समितीने सादर केलेल्या अहवालातील शिफारशींवर विचार विनिमय करून शासन निर्णय दिनांक १ मे, २००१ अन्वये प्रसृत केलेल्या व वेळोवेळी सुधारित केलेल्या जाहिरात वितरण

धोरणात पुन्हा सुधारणा करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. याबाबत शासनाने आता खालीलप्रमाणे निर्णय घेतले आहेत:-

(१) दिनांक १ मे, २००१ च्या परिशीष्ट-अ मधील चढत्या भाजणीच्या दरकोष्टकातील जाहीरातीच्या मुळ दरामध्ये ३० % दरवाढ मंजूर करण्यात येत आहे. ही दरवाढ मुळ दरावरच अनुज्ञेय राहिल.

(२) ए.बी.सी. प्रमाणपत्र धारण करणा-या 'अ', 'ब' व 'क' वर्ग वृत्तपत्रांना त्यांच्या मुळ दराच्या २५ % अधिक दर देण्याबाबतची दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयातील तरतूद कायम ठेवण्यात येत आहे.

(३) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयातील परिशीष्ट -अ च्या परिच्छेद क-२ नुसार वृत्तसेवा (जसे पीटीआय/युएनआय) ची सेवा असणा-या वृत्तपत्र / नियतकालिकांना रुपये २.०० प्रमाणे प्रति कॉलम से.मी., परिच्छेद क-३ नुसार स्वतःची अत्याधुनिक संगणक विषयक सेवा (इंटरनेट / ई-मेल / मोडेम) असल्यास रुपये ३.०० प्रती कॉ.से.मी. आणि परिच्छेद क-४ नुसार अत्याधुनिक छपाई यंत्राचा वापर (फोटो कंपोजिंग / ऑफसेट) असल्यास रुपये २.०० प्रती कॉ.से.मी. एवढा जास्त आकार देण्याची तरतूद आहे. सदर तरतूद रद्द करण्यात येत असून त्याऐवजी आधुनिकीकरण म्हणून सर्व बाबींसाठी एकत्रित रुपय ५.०० प्रती कॉ.से.मी. इतका जादा आकार देण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे. यामध्ये संगणकीकरण आणि ऑफसेट छपाईचा अंतर्भाव राहिल. संगणकीकरण म्हणजे दैनंदिन कामकाजात माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर गृहीत आहे.

(४) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयातील परिशीष्ट -अ मधील परिच्छेद क-५ नुसार सलग २५ वर्षापेक्षा अधिक काळ प्रकाशित होणा-या वृत्तपत्राला रुपये २.०० प्रती कॉ.से.मी. जास्त आकार देण्याची तरतूद आहे. त्याऐवजी आता सलग २५ वर्षे पूर्ण झालेल्या आणि त्यापेक्षा अधिक कालावधी झालेल्या वृत्तपत्रांना रुपये ५.०० (रुपये पाच) प्रती कॉ.से.मी. इतका जादा आकार देण्यात येईल.

(५) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयामध्ये जाहिरातीचे दर प्रती कॉ.से.मी. च्या परिमाणावर ठरविण्यात आलेले आहेत. सदर दर आता जाहिरात आणि दृष्य प्रसिध्दी संचालनालयाच्या (Directorate of Advertising and Visual Publicity) धर्तीवर प्रती चौ.से.मी. या परिमाणावर राहतील. याकरिता **१ कॉलम से.मी. = ४ चौ.से.मी. असे परिमाण राहिल म्हणजे ज्या ज्या ठिकाणी प्रती कॉ.से.मी. असे परिमाण आहे त्या त्या ठिकाणी प्रती ४ चौ.से.मी. असे परिमाण राहिल.**

(६) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाद्वारे विहित केलेले जाहिरातीचे दर हे कृष्णधवल जाहिरातीचे दर आहेत. रंगीत जाहिरातीचे दर दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाद्वारे विहित करण्यात आले नव्हते. आता जाहिरात आणि दृष्य प्रसिध्दी संचालनालयाच्या (Directorate of Advertising and Visual Publicity) धर्तीवर कृष्णधवल जाहिरातींच्या मुळ दरावर ४० % अधिक दर रंगीत जाहिरातींना अनुज्ञेय राहतील.

(७) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाच्या जोडपत्र-अ मधील नियम क्र. १६-क नुसार शासनमान्य यादीतील सर्व वृत्तपत्रांना एका आर्थिक वर्षात १ मे, १५ ऑगस्ट, २६ जानेवारी आणि दिवाळी या ४ प्रसंगासह आणखी ३ ऐच्छिक प्रसंगी अशा एकूण ७ प्रसंगी दर्शनी जाहिरातींचे शासनमान्य दराने वितरण करण्याची तरतूद करण्यात आली आहे त्याऐवजी आता शासनमान्य यादीतील सर्व वृत्तपत्रांना एका आर्थिक वर्षात २६ जानेवारी, १ मे, १५ ऑगस्ट, दिवाळी आणि दर्पण दिन या ५ प्रसंगासह आणखी दोन ऐच्छिक प्रसंगी अशा एकूण ७ प्रसंगी दर्शनी जाहिरातींचे शासनमान्य दराने वितरण महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क यांचेमार्फत करण्यात येईल. तसेच सदर जाहिरातींची देयके संबंधित लेखाशिर्षाखालील उपलब्ध तरतुदीतून मंजूर करण्याचे अधिकार महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क यांना राहतील.

(८) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाच्या जोडपत्र-अ मधील नियम क्र.१६-प मधील तरतुदीत आता महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क यांना रुपये २०००/- ऐवजी रुपये ५०००/- (रुपये पाच हजार फक्त) मुल्यापर्यंतची व मा.राज्यमंत्री, माहिती व जनसंपर्क यांना रुपये ५०००/- ऐवजी रुपये १०,०००/- (रुपये दहा हजार फक्त) मुल्यापर्यंतची जाहिरात मंजूरीचे अधिकार राहतील, अशी सुधारणा करण्यात येत आहे.

(९) शासनाच्या कोणत्याही विभागांनी शासकीय जाहिराती जाहिरात अभिकरणांमार्फत (एजन्सीमार्फत) देऊ नयेत. शासनाच्या सर्व जाहिरातींचे वितरण शासनमान्य दराने माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयामार्फत चक्रीय पध्दतीने (रोटेशन) करणे सर्व विभागांवर बंधनकारक राहिल. फक्त जाहिरात तयार करण्याकरिताच (क्रिएटिव्ह) अभिकरणांची (एजन्सीची) मदत घेता येईल. मात्र अशा अभिकरणांची यादी (एजन्सीचे पॅनल) माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयामार्फत तयार करण्यात यावे.

(१०) जाहिरात देण्यापूर्वी निधी उपलब्धतेबाबत आणि साठ दिवसांच्या आत देयके अदा करणार असल्याबाबतचे प्रमाणपत्र संबंधित विभागांनी माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयास देणे बंधनकारक राहिल. तसेच वृत्तपत्रांनी जाहिरात प्रसिध्द झाल्यापासून ३० दिवसांच्या आत देयके संबंधित विभागांना सादर करणे बंधनकारक राहिल. यामध्ये अपवादात्मक प्रकरणी उचित बदल करण्याचा अधिकार शासनास राहिल.

(११) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाच्या जोडपत्र-अ मधील नियम क्र. ६ अन्वये शासनाची विविध मंडळे, महामंडळे, जिल्हा परिषदा, महानगरपालिका, नगर परिषदा, शासन पुरस्कृत सहकारी संस्था, आदि स्वायत्त संस्थांना वर्गीकृत तसेच दर्शनी जाहिराती देण्यासंदर्भात शासनाच्या धोरणानुसार काटेकोरपणे कार्यवाही करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत. त्याबाबत महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क यांनी अमलबजावणी प्रक्रिया व नियमावली निश्चित करून दिलेली आहे. तथापी सदर मंडळे, महामंडळे, स्वायत्त संस्थां त्यांच्या वर्गीकृत तसेच दर्शनी जाहिराती देण्यासंदर्भात, शासनाच्या धोरणाची काटेकोर अंमलबजावणी करित नाहीत असे निदर्शनास आले आहे. म्हणून पुन्हा निदेश देण्यात येत आहेत की, मंडळे, महामंडळे, स्थानिक

स्वराज्य संस्था, इत्यादी स्वायत्त संस्था यांनी त्यांच्या वर्गीकृत तसेच दर्शनी जाहिराती देताना शासकीय धोरणाची अंमलबजावणी काटेकोरपणे करावी व त्यांनी त्यांच्या जाहिराती शासनाच्या जाहिरात वितरण धोरणानुसारच देण्यात आल्या असल्याबाबत संबंधितांसमोर स्पष्ट करावे.

(१२) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाच्या जोडपत्र-अ मधील नियम क्र.५-इ मधील वृत्तपत्रनिहाय प्रसिध्द होणा-या जाहिरातींची मुल्य मर्यादा खालीलप्रमाणे सुधारित करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

अ . क्र .	एका कामाचे मुल्य	जाहिरात वितरण करण्याचे अधिकार	जाहिरात प्रसिध्दीचे वृत्तपत्र
१	जाहिरातीतील ज्या एका कामाचे मुल्य रुपये २० लाखापर्यंत आहे अशी जाहिरात.	जिल्हा माहिती अधिकारी	एक 'क' वर्ग दैनिक व एक साप्ताहिक
२	जाहिरातीतील ज्या एका कामाचे मुल्य रुपये २० लाखाच्या वर ते ५५ लाखापर्यंत आहे अशी जाहिरात.	विभागीय माहिती उप संचालक	एक 'ब' वर्ग दैनिक व साप्ताहिक
३	जाहिरातीतील ज्या एका कामाचे मुल्य रुपये ५५ लाखापेक्षा अधिक आहे अशी जाहिरात.	मुख्यालय	१)संबंधित विभागातील अ वर्ग दैनिकास व त्या विभागातील ब व ज्या जिल्हयाचे काम असेल त्या जिल्हयातील एका क वर्ग दैनिकास आळीपाळीने त्या वर्गातील वृत्तपत्रांचे से.मी.चे प्रमाण लक्षात घेऊन जाहिरातींचे वितरण करण्यात येईल.

(१३) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाच्या जोडपत्र-अ मधील नियम क्र. १४-ब मधील तरतुदी ऐवजी खालीलप्रमाणे सुधारित तरतूद समाविष्ट करण्यात येत आहे :-

राष्ट्रीय ऐक्य, राष्ट्रीय सुरक्षा सामाजिक ऐक्य, कायदा व सुव्यवस्थेस बाधक ठरणारे, जातीय तेढ निर्माण होईल असे द्वेषमुलक लिखाण करणा-या तसेच वृत्तपत्रीय आचार संहितेचा भंग करणारा मजकूर आणि छायाचित्रे छापणा-या वृत्तपत्रांना शासनमान्य यादीवर घेण्यात येणार नाही. शासनमान्य यादीवरील वृत्तपत्रांनी असे लिखाण केल्यास अथवा छायाचित्र छापल्यास कोणतीही पूर्वसूचना न देता यादीवरून कमी करण्याचे अधिकार महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क यांना राहतील.

(१४) आकाशवाणी, दुरदर्शनसह इलेक्ट्रॉनिक्स माध्यमांना द्यावयाच्या शासकीय जाहिरातीसंदर्भात जाहिरात आणि दृष्य प्रसिध्दी संचालनालयाचे (Directorate of Advertising and Visual Publicity) धोरण अवलंबिण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

१५) जाहिरात आणि दृष्य प्रसिध्दी संचालनालयाच्या (Directorate of Advertising and Visual Publicity) धर्तीवर शासनाच्या जाहिरात वितरणासाठी स्वतंत्र वेबसाईट तयार करण्यास याद्वारे तत्त्वतः मान्यता देण्यात येत आहे. सदर वेबसाईट माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयमार्फत ६ महिन्यात तयार करण्यात यावी.

१६) दिनांक ८ ऑगस्ट, २००१ च्या शासन शुध्दीपत्रकातील शेवटच्या परिच्छेदाद्वारे राज्याबाहेरील वृत्तपत्रांमधून जाहिरात देण्याबाबत केलेल्या तरतूदी ऐवजी खालीलप्रमाणे सुधारित तरतूद करण्यात येत आहे.

अत्यंत अपवादात्मक परिस्थितीत आणि योग्य समर्थन असेल अशावेळी विभागांनी / कार्यालयांनी राज्याबाहेरील वृत्तपत्रांमधून जाहिरात प्रसिध्दीची मागणी केल्यास त्यांच्या मागणीनुसार राज्याबाहेरील वृत्तपत्रांमध्ये जाहिरात आणि दृष्य प्रसिध्दी संचालनालयाच्या (Directorate of Advertising and Visual Publicity) यादीवरील वृत्तपत्रांना जाहिराती देता येतील. अशा जाहिराती माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयामार्फत वितरीत करण्यात येतील. जाहिरात आणि दृष्य प्रसिध्दी संचालनालयाच्या (Directorate of Advertising and Visual Publicity) यादीवरील कोणत्या वृत्तपत्रांमध्ये जाहिराती द्याव्यात याबाबतचा निर्णय माहिती व जनसंपर्क विभागाने घ्यावा. या जाहिरातींना जाहिरात आणि दृष्य प्रसिध्दी संचालनालयाचे (Directorate of Advertising and Visual Publicity) दर अनुज्ञेय राहतील. याबाबतच्या खर्चास संबंधित विभाग / कार्यालयांनी शासनाची मान्यता घ्यावी.

१७) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाच्या जोडपत्र-अ मधील नियम ९-अ प्रमाणे गठीत केलेल्या समितीच्या वर्षातून दोनदा बैठका घेण्यात येतील अशी तरतूद नियम ९-ब मध्ये करण्यात आली आहे त्याऐवजी सदर समितीच्या वर्षातून दोनदा बैठका घेण्याबरोबरच शासनास आवश्यक भासेल तेंव्हा बैठका आयोजित करण्यास शासनास अधिकार राहतील.

१८) दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाच्या जोडपत्र अ मधील नियम क्रमांक १६-ड मध्ये शासनमान्य यादीत समाविष्ट नसलेल्या दैनिकांना व साप्ताहिकांना दर्शनी जाहिराती देण्याबाबत करण्यात आलेली तरतूद खालीलप्रमाणे सुधारित करण्यात येत आहे :-

शासनमान्य यादीत समाविष्ट नसलेल्या दैनिकांना व साप्ताहिकांना एका आर्थिक वर्षात शासनाने नियम १६-क नुसार ठरविलेल्या प्रसंगी ५ दर्शनी जाहिरातींबरोबरच अन्य ५ अशा एकूण १० दर्शनी जाहिराती देता येतील. पाक्षिके, मासिके, त्रैमासिके, अर्धवार्षिके, वार्षिके यासारख्या नियतकालिकांना एका आर्थिक वर्षात ५ पर्यंत दर्शनी जाहिरातींचे वितरण करता येईल. अशा जाहिराती देतांना त्या वृत्तपत्र/नियतकालिकांच्या किमान १००० प्रती छापणे आवश्यक असून अशा

अंकाचा किमान खप आणि दर्जा लक्षात घेवून दर्शनी जाहिरातींचे वितरण करण्यात यावे. या संदर्भात खालीलप्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबण्यात यावी :-

शासनमान्य यादीवर नसलेल्या नियतकालिकांचे दर्शनी जाहिरातींच्या मागणीचे विनंती अर्ज सादर करतांना अर्जासोबत खालील बाबींची पूर्तता करणे आवश्यक राहिल.

- (अ) दैनिकांच्या अर्जासोबत १०, तर साप्ताहिकांच्या अर्जासोबत मागील ३ महिन्यांतील किमान १० अंक जोडणे आवश्यक आहे. दिवाळी अंक असल्यास मागील ३ वर्षांचे दिवाळी अंक जोडणे आवश्यक आहे.
- (ब) पाक्षिके/मासिके/त्रैमासिकांनी मागील ३ महिन्यांतील १० अंक जोडणे आवश्यक आहे.
- (क) संबंधित नियतकालिकांनी त्यांची नियमित पृष्ठसंख्या किंवा आकार कमी केल्यास त्यांचा अर्ज विचारात घेतला जाणार नाही. (असा अंक त्यांनी स्वतःच्या मर्जीने प्रसिध्द केल्यास त्या जाहिरातींचे देयक अदा केले जाणार नाही).
- (ड) अंकातील मजकूर आणि जाहिरातीचे प्रमाण ६० : ४० असे असणे आवश्यक आहे.
- (इ) राष्ट्रीय ऐक्य, राष्ट्रीय सुरक्षा, सामाजिक ऐक्य, कायदा व सुव्यवस्थेस बाधक ठरणाऱ्या तसेच जाती-जातीत तेढ निर्माण होईल असे लिखाण करणाऱ्या नियतकालिकांचे अर्ज विचारात घेतले जाणार नाहीत.
- (फ) समान मजकूर केवळ वृत्तपत्राचे नांव बदलून किंवा प्रकाशनाची तारीख बदलून छापत असल्यास या नियतकालिकांचा अर्ज फेटाळण्यात येईल.
- (ग) एकाच कुटुंबाच्या मालकीची एकाच जिल्हयातील/शहरातील जास्तीत जास्त दोनच वृत्तपत्रे जाहिरात मागणीसाठी ग्राह्य समजण्यात येतील.
- (ह) शासनाची दर्शनी जाहिरात प्रसिध्द करतांना तो विशेषांक नेहमीच्या पृष्ठसंख्येपेक्षा अधिक पृष्ठसंख्येने केला जाणे आवश्यक आहे.
- (ल) जिल्हा माहिती अधिकाऱ्यांनी आपल्या जिल्हयातील प्राप्त प्रकरणे परस्पर मुख्यालयास न पाठविता संचालक (माहिती), विभागीय उपसंचालक (माहिती) यांच्यामार्फत त्यांच्या शिफारशींसह संबंधित प्रसंगाच्या किमान १० दिवस आधी महासंचालकांच्या मान्यतेसाठी सादर करावी. त्यानंतर प्राप्त होणारे अर्ज विचारात घेतले जाणार नाहीत.

१९) वर्तमानपत्रांनी मागणी न करता शासनमान्य यादीवरून वर्तमानपत्रांना एखाद्या विशेष प्रसंगांची जाहिरात महासंचालनालय माहिती व जनसंपर्क यांनी वितरीत केली असल्यास वर्ष अखेरीस अशी जाहिरात ऐच्छिक जाहिरात म्हणून गणली जाईल.

२०) शासकीय जाहिरात वितरण धोरणासंदर्भात काही वाद उद्भवल्यास त्यासंदर्भात अथवा तातडीच्या प्रसंगी अंतिम निर्णय घेण्याचे अधिकार शासनास राहतील. मात्र अशा प्रकरणी संबंधित वृत्तपत्रांना त्यांची बाजू मांडण्याची संधी देण्यात येईल.

२१) शासकीय जाहिरात वितरण धोरण नियमावलीमध्ये आवश्यकतेनुसार उचित सुधारणा करण्याचे अधिकार शासन राखून ठेवित आहे.

२. वरिल सुधारणांव्यतिरिक्त विषयार्कांत प्रकरणी दिनांक १ मे, २००१ च्या शासन निर्णयाद्वारे निश्चित केलेल्या तसेच त्यानंतर वेळोवेळी शासन शुध्दीपत्रकाद्वारे / निर्णयाद्वारे केलेल्या इतर सर्व तरतूदी कायम राहतील.
३. हे आदेश या शासन निर्णयाच्या दिनांकापासून अंमलात येतील.
४. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या सहमतीने त्या विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. ५३०/व्यय-४ दिनांक २४/८/२००९ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.
५. हा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध असून त्याचा संगणक संकेतांक २००९०९०११३१८१७००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सही/-
(भूषण गगराणी)
सचिव (मा.व.ज.)

प्रति,

राज्यपालांचे सचिव,
मुख्यमंत्र्यांचे सचिव / उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव,
सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
मुख्य सचिव / अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
सर्व मंडळे/महामंडळे /स्थानिक स्वराज्य संस्था/शासनाच्या स्वायत्त संस्था,

*प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ शाखा, मुंबई
*प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई
*प्रबंधक, लोकायुक्त आणि उप लोकायुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई
महालेखापाल, महाराष्ट्र १/२, (लेखा व अनुश्रेयता), मुंबई / नागपूर,
महालेखापाल, महाराष्ट्र १/२, (लेखापरिक्षा), मुंबई / नागपूर,
अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या अधिपत्याखालील विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख,
संचालक(माहिती), नागपूर - अमरावती,
संचालक (माहिती), महाराष्ट्र परिचय केन्द्र, नवी दिल्ली,
उप संचालक (माहिती), नाशिक, पुणे, औरंगाबाद, अमरावती, काकण, कोल्हापूर विभाग,
सर्व जिल्हा माहिती अधिकारी,
सर्व उप माहिती कार्यालये,
निवडनस्ती.

*पत्राने